

Το Μεσαιωνικό Κάστρο Πάφου

REPUBLIC OF CYPRUS
DEPUTY MINISTRY OF TOURISM

Το κάστρο της Νέας Πάφου, που βρίσκεται στη δυτική πλευρά του λιμανιού, κτίστηκε αρχικά στα μέσα του 13^{ου} αιώνα από τους Λουζινιανούς για να αντικαταστήσει το φρούριο στις «Σαράντα Κολώνες», που βρίσκεται περίπου 600 μέτρα προς τα βορειοανατολικά. Πρόκειται για μικρό οχυρό, κτισμένο εξ ολοκλήρου από πελεκητούς ασβεστόλιθους. Φέρει μόνο μια είσοδο στην ανατολική του πλευρά και πολύ μικρά παράθυρα. Στο κύριο μέρος του αποτελείται από ένα μεγάλο πύργο, που περιβάλλεται από έγκλειστη αυλή. Καταστράφηκε λίγο πριν το 1570 από τους Βενετούς, ώστε να μη μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους Οθωμανούς Τούρκους, των οποίων η εισβολή στην Κύπρο αναμενόταν. Αναστηλώθηκε από τους Τούρκους το 1592, όπως αναφέρεται σε μια τουρκική επιγραφή πάνω από την είσοδό του. Στην ίδια πλευρά του λιμανιού σώζονται τα κατάλοιπα ενός δεύτερου φρουρίου, που πιθανόν να κτίστηκε ταυτόχρονα με το υφιστάμενο φρούριο.

Ας κάνουμε ένα ταξίδι στο χρόνο, για να αντιληφθούμε τη σημασία του κάστρου αυτού για την άμυνα του νησιού, κυρίως κατά τη Μεσαιωνική Περίοδο (1192-1489).

Η ιδιαίτερη γεωγραφική θέση της Κύπρου στο θαλάσσιο χώρο της επικράτειας της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, σε συσχετισμό προς τις βλέψεις του «αρτιπαγούς» ισλαμικού κόσμου από το 649 μ.Χ. μετέβαλαν το νησί και τη γύρω θαλάσσια περιοχή σε θέατρο οξύτατου ανταγωνισμού μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων της εποχής εκείνης, δηλαδή του Βυζαντίου και των Αράβων. Η Κύπρος, επειδή βρέθηκε στο μεταίχμιο των δύο αυτών κόσμων, αποτέλεσε την προφυλακή και το «προκεχωρημένο» οχυρό του Βυζαντίου στη θάλασσα. Αυτό ερμηνεύει και την επιλογή του νησιού ως του πρώτου στόχου της δράσης των Αράβων στη θάλασσα η οποία εγκαινιάστηκε με την επιδρομή του 649 μ.Χ. εναντίον της Κύπρου. Οι επιδρομές των Σαρακηνών συνεχίστηκαν για τρεις και πλέον αιώνες και προξένησαν στο νησί πολλά δεινά και ανυπολόγιστες καταστροφές.

Οι σοβαροί κίνδυνοι που απειλούσαν το νησί, έθεσαν επιτακτικά την ανάγκη για ενίσχυση των υφιστάμενων αλλά και κατασκευή νέων οχυρωματικών έργων στα παράλια του νησιού.

Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, πιστεύεται ότι κτίστηκαν κατά το δεύτερο μισό του 7^{ου} αι. μ.Χ. τα τρία φρούρια της βόρειας οροσειράς: της Καντάρας, του Βουφαβέντο και του Αγίου Ιλαρίωνα, αφού για λόγους ασφάλειας επιβαλλόταν να διατηρεί η Κύπρος φρούρια τόσο στις νότιες όσο και στις δυτικές ακτές της. Η Πάφος διατηρούσε φρούριο και πύργους από την αρχή του 7^{ου} αιώνα. Παρόλο που η Πάφος είχε ήδη πάψει να είναι πρωτεύουσα του νησιού, παρέμεινε επισκοπική έδρα και μια από τις σπουδαιότερες πόλεις του νησιού.

Καταστροφική ήταν η πρώτη αραβική επιδρομή κατά το 649 μ.Χ. που άφησε πίσω της ένα χάος. Τα σπίτια λεηλατήθηκαν, τα τείχη και το φρούριο μεταβλήθηκαν σε ερείπια και οι ναοί της σε συντρίμμια. Σύμφωνα με την παράδοση, ένας μόνο ναός διασώθηκε, η μικρή εκκλησία που βρίσκεται σε ύψωμα, στην Κάτω Πάφο, κάπου 800 μέτρα από το κάστρο, η οποία είχε σκεπαστεί από νέφος, γι' αυτό και ονομάστηκε Παναγία η Θεοσκέπαστη.

Σύμφωνα με πληροφορίες που διασώθηκαν, γύρω στις εικοσιτέσσερες ήταν οι επιδρομές που διενήργησαν οι Άραβες μέχρι το 965 μ.Χ. Όλα τελείωσαν όμως με την επανάκτηση της Κύπρου από τους Βυζαντινούς επί αυτοκρατορίας του Νικηφόρου Φωκά.

Ακολούθησε περίοδος ηρεμίας, και μάλιστα, γνωστά πρόσωπα πέρασαν τότε και απεβίωσαν στην Πάφο, όπως ο βασιλιάς της Δανίας Έρικ Έγιεγκοθ (ο πάντοτε αγαθός), ο Guelfh (δούκας της Βαυαρίας), στις αρχές του 12^{ου} αιώνα και ο Amadeus (δούκας της Σαβοΐας), το 1148. Σύμφωνα με τον, Κύπριο, άγιο Νεόφυτο τον Έγκλειστο (1134 – 1219) τότε υπήρχε το φρούριο και διέθετε και ναύσταθμο.

Οι λεηλασίες ξανάρχισαν με την κατάκτηση της Κύπρου από τον βασιλιά της Αγγλίας Ριχάρδο Α' τον Λεοντόκαρδο, το 1191 μ.Χ σύμφωνα με τον περιηγητή Jacques le Saige. Επί Φραγκοκρατίας, συγκεκριμένα τον 14^ο αιώνα, η Πάφος λεηλατήθηκε επανειλημμένα από τους Γενουάτες. Οι ίδιοι μάλιστα ψήλωσαν τα φρούρια της Πάφου και άνοιξαν τάφρο που γέμισε με νερό της θάλασσας και τα έκαναν απόρθητα, σύμφωνα με τον Λεόντιο Μαχαιρά.

Σε αυτά τα δύο φρούρια αναφέρονται και πολλοί άλλοι περιηγητές που πέρασαν από την Πάφο επί Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας (1192 – 1571).

Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του Βενετού χρονογράφου Marino Sanuto για τα δυο «καστέλια» (φρούρια) που υπήρχαν στο στόμιο του λιμανιού της Πάφου. Ο Γερμανός, όμως, περιηγητής Dietrich von Schachten αναφέρθηκε το 1491 μ.Χ. σε έναν πύργο, γιατί ο άλλος είχε καταστραφεί από σοβαρό σεισμό, δυο μήνες πριν την άφιξη του στο νησί.

Πενήντα χρόνια αργότερα τα δύο αυτά «καστέλια» της Πάφου εγκαταλείφθηκαν για οικονομικούς λόγους και απλώς φρουρούνταν. Ο ένας πύργος κατέρρευσε εντελώς, σύμφωνα με τον Τσέχο περιηγητή Oldrich Prefat, αφού το 1546 αναφέρεται σε ένα μόνο τετράπλευρο ψηλό πύργο.

Η Κύπρος κατακτήθηκε το 1571 από τους Τούρκους, επί σουλτάνου Σελίμ Β' και ως διοικητής διορίστηκε, Τούρκος πασάς. Τότε η πόλη αποτέλεσε την έδρα του περιφερειακού δικαστή (καδή) και στη συνέχεια την επισκοπική έδρα του Μητροπολίτη Πάφου. Κανένα ενδιαφέρον δε δόθηκε στην ανοικοδόμηση του φρουρίου της Πάφου, μέχρι το 1592, όταν ο μπεηλέρμπεης (κυβερνήτης) Αχμέτ Πασάς προέβη σε σημαντικές επιδιορθώσεις, με αποτέλεσμα να έχουμε το σημερινό φρούριο. Αρκετοί περιηγητές από τότε αναφέρθηκαν στα ερείπια που περιέβαλαν το φρούριο, καθώς και στο ίδιο το φρούριο της Πάφου ως ανάξιο λόγου, όπως το περιέγραψε ο William Turner, το 1815, τονίζοντας την κακή κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει.

Μετά τα σκοτεινά χρόνια της Τουρκοκρατίας ακολούθησε η Βρετανική κατοχή. Από το 1878 και έπειτα το φρούριο της Πάφου απογυμνώθηκε από την πολεμική εξάρτηση, αναρτήθηκε η Βρετανική σημαία και χρησιμοποιήθηκε ως κυβερνητική αποθήκη αλατιού, το οποίο μετέφεραν τα καΐκια από την Αλυκή Λάρνακας. Είκοσι χρόνια αργότερα, το επισκέφθηκε ο Μέγας Αρμοστής (κυβερνήτης της Κύπρου) Sir Garnet Wolseley, τον οποίο είχε μεταφέρει στην Πάφο η κανονιοφόρος «Ο Ουσσάρως», πράγμα που θεωρήθηκε μεγάλο γεγονός για τα ναυτικά χρονικά της εποχής. Ο Άγγλος κυβερνήτης, αφού επισκέφθηκε το φρούριο και τις αποθήκες, συνέχισε καβάλα στο άλογο ως το Κτήμα (σημερινή πόλη της Πάφου), όπου τον περίμενε επίσημη υποδοχή στο Διοικητήριο. Τρεις μεγάλες πετρόκτιστες αποθήκες του τελωνείου περιέβαλλαν τότε το φρούριο, για την αποθήκευση εισαγομένων ή ντόπιων

προϊόντων. Τα κτήρια αυτά λειτουργούν στις μέρες μας ως ψαροταβέρνες, μαγαζιά κι εκθεσιακός χώρος, ύστερα από τις ανακαινίσεις που έγιναν.

Ας δούμε τώρα με περισσότερη λεπτομέρεια το φρούριο.

Περπατώντας στο πλατύ πλακόστρωτο που κατασκευάστηκε πρόσφατα κατά μήκος του παραλιακού δρόμου, μπορεί κανείς να αντικρίσει το επιβλητικό κάστρο της Πάφου, στο τέλος του γραφικού λιμανιού, πέρα από τις μικρές ψαρόβαρκες και τα λιγοστά σκάφη.

Πλησιάζοντας, διασχίζει κανείς τον πεζόδρομο ανάμεσα στις ψαροταβέρνες και τα μαγαζάκια και φτάνει στην «Πλατεία του Κάστρου», όπου αγέρωχο στέκει το ορθογώνιο, κτισμένο με ασβεστολιθική πελεκητή πέτρα, κάστρο. Ευδιάκριτο είναι το ανώγειο, ψηλά στο κέντρο της οροφής καθώς και η τεράστια είσοδος στη μέση, με την τεχνητή πέτρινη δίοδο. Το βλέμμα μας πέφτει και πιο δεξιά, στην τάφρο μέσα στην οποία υπάρχει νερό, κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες. Η τάφρος εκτείνεται δεξιά, καταλήγοντας σ' ένα σύγχρονο υπερυψωμένο μικρό κτιστό θεατράκι. Απ' την άλλη μεριά, 50 μέτρα προς τα αριστερά, αντικρίζουμε μέσα στη θάλασσα τα ερείπια του δεύτερου μεσαιωνικού πύργου ενώ ο πεζόδρομος, μας οδηγεί δίπλα στα ερείπια της παλαιοχριστιανικής βασιλικής, της Παναγίας Λιμενιώτισσας.

Ευδιάκριτη, λόγω του λευκού χρώματος, είναι και η μαρμάρινη πλάκα πάνω από την είσοδο του κάστρου με την ανάγλυφη επιγραφή που μαρτυρά την επιδιόρθωση που έγινε επί Τουρκοκρατίας στο μεσαιωνικό κάστρο. Στην επιγραφή αναγράφονται τα εξής:

«Με θεϊκή χάρη, ο έντιμος Αχμέτ πασάς Χαφίζ (αυτός που γνωρίζει από μνήμης το Κοράνι) του αληθινού Κορανίου, έκτισε το Φρούριο της Πάφου και άφησε ένα καλό θρησκευτικό έργο, δηλαδή αυτό το πολύ στερεά κατασκευασμένο Φρούριο. Μακάρι ο Θεός να ευεργετεί τον κτήτορά του, είτε ο Αταλής. (το όνομα του ποιητή της επιγραφής) 1592»

Ο Αχμέτ πασάς διητέλεσε, όπως είδαμε και προηγουμένως, κυβερνήτης της Κύπρου, και στη συνέχεια της Αλεξάνδρειας, ίσως γι' αυτό υπάρχει φρούριο και στην Αλεξάνδρεια που μοιάζει με αυτό της Πάφου.

Το φρούριο, στη σημερινή του μορφή, είναι σχετικά καλά διατηρημένο. Οι διαστάσεις του είναι 33 μέτρα μήκος και 17 πλάτος. Είναι διώροφο και έχει ύψος 21 μέτρα. Στην οροφή διαθέτει περιτείχισμα ύψους 2 μέτρων στο οποίο αναπτύσσονται κατά διαστήματα επάλξεις (πολεμίστρες), από τις οποίες έβαλλαν οι υπερασπιστές του φρουρίου. Οι επάλξεις ενισχύονταν και με την τοποθέτηση κανονιών, γεγονός που επιβεβαιώνεται από την αναφορά σε αυτά, του Ισπανού Καταλανού περιηγητή Ali Bey, το 1806. Στην οροφή του κάστρου ξεχωρίζει το ανώγειο που έχει ύψος 4,5 μέτρα και καλύπτει έκταση περίπου 13 x 7 μέτρων.

Μπαίνοντας στο μνημείο βρισκόμαστε σ' ένα ευρύχωρο σταυροειδή διάδρομο. Στο δάπεδο του οριζόντιου άξονα εξέχουν δύο στόμια μαγκανοπήγαδων, που χρησίμευαν άλλοτε για την αποθήκευση πόσιμου νερού. Στα δύο άκρα του οριζόντιου άξονα (αριστερά και δεξιά) φαίνονται δύο φωταγωγοί και δύο όμοιες πτέρυγες. Στο κατώγειο υπάρχουν τέσσερα σκοτεινά, υγρά και ανήλιαγα δωμάτια, που εφάπτονται στο σταυροειδή διάδρομο. Επί Τουρκοκρατίας χρησίμευαν ως φυλακές βαρυποινιτών. Όταν οι Άγγλοι κατέλαβαν το νησί, το 1878, χρησιμοποίησαν το φρούριο ως κυβερνητική αποθήκη αλατιού μέχρι το 1935, οπότε το αλάτι μεταφέρθηκε σε μια από τις αποθήκες του τελωνείου, και εκ τότε το φρούριο ανακηρύχθηκε σε Αρχαίο Μνημείο.

Χρησιμοποιώντας την πέτρινη σκάλα, που βρίσκεται ακριβώς απέναντι στην είσοδο και δίπλα από το γραφείο του φύλακα, μπορεί κανείς να ανέβει τα τριάντα ένα συνολικά (πέτρινα και ξύλινα) σκαλοπάτια για να φτάσει στο ανώγειο και την ταράτσα.

Δώδεκα μικρών διαστάσεων κανόνια προστάτευαν άλλοτε τις επάλξεις του φρουρίου, τα οποία μεταφέρθηκαν στην Τουρκία το 1878. Στο κέντρο της ταράτσας υπάρχουν τρία μικρά δωμάτια με ανοίγματα. Το πρώτο δωμάτιο, αρχίζοντας από αριστερά, ήταν τζαμί ενώ στα άλλα δύο διέμενε η φρουρά. Επί Τουρκοκρατίας υπήρχαν περίπου πενήντα στρατιώτες. Ακόμη μία σκάλα,

με δεκαεπτά πέτρινα σκαλοπάτια, κοντά στο αριστερό δωμάτιο, οδηγεί στην κορυφή του φρουρίου.

Από εκεί ψηλά η θέα είναι πανοραμική. Ο φρουρός θα παρακολουθούσε κάθε κίνηση σε μια μεγάλη ακτίνα και θα εντόπιζε τα εχθρικά πλοία, προλαβαίνοντας δυσάρεστες καταστάσεις. Σήμερα, ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει την απεραντοσύνη της καταγάλανης θάλασσας της Μεσογείου ενώ το βλέμμα φτάνει μέχρι και το νησάκι του Αγίου Γεωργίου στον κόλπο της Πέγειας. Από εκεί φαίνονται επίσης τα υπερσύγχρονα ξενοδοχεία, το ένα πλάι στο άλλο, τα πανέμορφα βουνά που περιβάλλουν την πόλη και την καταπράσινη πεδιάδα, που εκτείνεται μέχρι τα Κούκλια. Ο υπέροχος συνδυασμός βουνού και θάλασσας προσφέρει μια μαγευτική θέα. Η γραφικότητα του τοπίου είναι ανεπανάληπτη.

Το κάστρο της Πάφου χρησιμοποιείται από το 1999 και ως σκηνικός χώρος για το ανέβασμα της καθιερωμένης πια Όπερας, που διοργανώνεται (δεν διοργανώνεται από τον Δήμο Πάφου αλλά από τους ετέρους του Paphos Aphrodite festival, στο οποίο συμμετέχουν 3 δήμοι) κάθε Σεπτέμβρη στο πλαίσιο του Φεστιβάλ «Αφροδίτη» (Paphos Aphrodite Festival) . Μέχρι τώρα έχουν ανεβεί οι όπερες: Aida, Carmen, Nabucco, Zorba the Greek, Turandot, Tosca, Rigoletto, La Traviata, Un Ballo in Maschera, Il Trovatore, Madame Butterfly, Lakmè La Boheme, Les Contes d'Hoffmann.

Άλλα αξιόλογα μνημεία στην περιοχή της Κάτω Πάφου, η οποία έχει ενταχθεί στον κατάλογο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ουνέσκο είναι:

Το «Αρχαιολογικό Πάρκο», στο οποίο μπορεί κανείς να επισκεφθεί μεταξύ άλλων τις τέσσερις Οικίες (του Ορφέα, του Θησέα, του Αιώνα και του Διόνυσου) της Ρωμαϊκής περιόδου και να θαυμάσει τα μοναδικής αξίας ψηφιδωτά στα δάπεδά τους. Πιο πέρα θα δούμε τον Φάρο που κτίστηκε επί Αγγλοκρατίας εκεί όπου άλλοτε βρισκόταν η ακρόπολη της ελληνιστικής πόλης της Πάφου, του 4^{ου} αι. π.Χ. Δίπλα από τον Φάρο βρίσκεται το Ασκληπιείο, το Ωδείο και η Αγορά αλλά και το Βυζαντινό Φρούριο επίσης, γνωστό σαν «Σαράντα Κολώνες». Το όνομά του το πήρε από τα πολυάριθμα θραύσματα των γρανιτένιων κολώνων, που άλλοτε δέσποζαν στην περιοχή. Ας σταθούμε για λίγο σ' αυτό το μνημείο, μια και πρόκειται για το φρούριο το

οποίο αντικαταστάθηκε από το κάστρο της Πάφου. Κτίστηκε μάλλον κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 7^{ου} αι. μ.Χ. ώστε να προστατεύσει την πόλη και το λιμάνι της Πάφου από τις αραβικές επιδρομές. Αυτό μαζί με τα δύο «καστέλια» που βρίσκονταν στο λιμάνι, καθώς και τα τείχη που περιέβαλλαν την πόλη, αποτέλεσαν τα κύρια οχυρωματικά έργα, που σε καιρούς δύσκολους προστάτευαν την Πάφο και τη γύρω περιοχή. Το φρούριο καταστράφηκε από τις αραβικές επιδρομές του 653-4 μ.Χ. και ξανακτίστηκε μερικά χρόνια αργότερα. Το 688 μ.Χ. όμως γκρεμίστηκε στο πλαίσιο της μεγάλης αποστρατικοποίησης, που συμφωνήθηκε μεταξύ των Βυζαντινών και των Αράβων. Ξανακτίστηκε και πάλι το 965 μ.Χ. από τους Βυζαντινούς και στη συνέχεια, το 1191 παραδόθηκε στο Ριχάρδο τον Λεοντόκαρδο. Μετατροπές έγιναν από τους Λουζινιανούς γύρω στα τέλη του 12^{ου} αιώνα ενώ καταστράφηκε οριστικά από το σεισμό του 1222 μ.Χ.

Εκτός του Αρχαιολογικού πάρκου, σε απόσταση περίπου 850 μέτρων βορειοανατολικά του κάστρου βρίσκεται η Στήλη του Αποστόλου Παύλου, τα ερείπια της Γοθικής εκκλησίας και της Παλαιοχριστιανικής Βασιλικής, της Παναγίας της Χρυσοπολίτισσας. Μια εκκλησίας που αποτέλεσε και την πρώτη επίσκεψη του Πάπα της Ρώμης, με την άφιξη του στην Κύπρο στις 4 Ιουνίου του 2010, στη διάρκεια του ταξιδιού του «Στα βήματα του Αποστόλου Παύλου». Προχωρώντας βορειότερα συναντάμε το αρχαίο θέατρο της Πάφου.

Δυόμιση περίπου χιλιόμετρα βορειοδυτικά του κάστρου θα συναντήσουμε ένα ακόμη μνημείο της ελληνιστικής περιόδου, το οποίο επίσης έχει ενταχθεί στον Κατάλογο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ουνέσκο. Πρόκειται για τους «Τάφους των Βασιλέων», άλλοτε Νεκρόπολη της αρχαίας Νέας Πάφου που εγκαθιδρύθηκε κατά τον 4^ο αι. π.Χ.

Για τους λάτρεις της οδοιπορίας, υπάρχει πεζόδρομος κατά μήκος της θάλασσας, ο οποίος αρχίζει από το Αρχαιολογικό Πάρκο και εκτείνεται μέχρι τους Τάφους των Βασιλέων.

Να θυμάστε, την επόμενη φορά που θα βρεθείτε στη πόλη της Πάφου, στον πρώτο σε προτιμήσεις τουριστικό προορισμό της Κύπρου τα τελευταία χρόνια, να κατεβείτε στο γραφικό της λιμανάκι και να απολαύσετε μία επίσκεψη στο Μεσαιωνικό της Κάστρο. Κι αν αγαπάτε τη θάλασσα, μπορείτε

να συμμετέχετε σε μια μικρής διάρκειας βαρκάδα, ή απλώς να καθίσετε στα άνετα καθίσματα ενός καφέ-εστιατορίου απολαμβάνοντας ένα ρόφημα και αγναντεύοντας τον ορίζοντα, μέχρι να εντοπίσετε το σημείο που σμίγει το μπλε του ουρανού με το μπλε της θάλασσας.